

مهم‌ترین تحولات اقتصادی ترکیه در سال ۲۰۱۶ و نیمه نخست سال ۲۰۱۷

تاریخ انتشار: آبان ماه ۱۳۹۶	دفتر: معاونت پژوهشی، دفتر آمار و پایش اقتصادی	شناسنامه گزارش:
ناظران علمی: -	تهیه و تدوین: عاطفه سیدمومنی	

چکیده:

- رشد اقتصادی ترکیه، تحت تأثیر بی‌ثباتی‌های سیاسی در داخل و ناآرامی‌های منطقه‌ای، از ۵,۹ درصد در سال ۲۰۱۵ به ۳,۱ درصد در سال ۲۰۱۶ کاهش یافت. در سال ۲۰۱۶، همانند سال قبل، تقاضای داخلی عامل پیشران رشد اقتصادی ترکیه بود، در حالی که صادرات این کشور متأثر از ضعف تقاضای خارجی و کودتای نظامی نافرجام ۱۵ ژوئیه، با رشد منفی مواجه شد. در این سال، مخارج مصرفی دولت رشد قابل ملاحظه‌ای داشت، اما عدم قطعیت در فضای کسب‌وکار و همچنین افزایش نرخ بیکاری، به ترتیب موجب کاهش رشد سرمایه‌گذاری و کاهش رشد مخارج مصرفی خانوار شد.
- در مقابل، عملکرد اقتصادی این کشور در نیمه نخست سال ۲۰۱۷ بهبود چشم‌گیری داشت و رشد بیش از ۵ درصد را نسبت به دوره مشابه سال قبل تجربه کرد. صادرات مهم‌ترین نیروی محرک اقتصاد ترکیه در نیمه نخست سال ۲۰۱۷ بود. رشد دورقمی صادرات در این کشور به واسطه بهبود اقتصادی حوزه اروپا و ارزش پایین لیر در برابر دلار موجب شد تا صادرات از مهم‌ترین عوامل افزایش رشد اقتصادی ترکیه در شش ماه اول سال ۲۰۱۷ باشد.
- بی‌ثباتی‌های سیاسی و امنیتی در ترکیه، ارزش لیر را در نیمه دوم سال ۲۰۱۶ کاهش داد. کاهش ارزش لیر موجب افزایش فشارهای تورمی در اقتصاد این کشور شد که کاهش قدرت خرید مصرف‌کنندگان را در پی داشت. اما از ابتدای سال ۲۰۱۷، با توجه به تضعیف دلار، ارزش لیر در برابر دلار شروع به افزایش تدریجی کرد. افزایش تدریجی ارزش لیر به همراه ثبات نسبی آن موجب کاهش انتظارات تورمی و در نتیجه کاهش نرخ تورم در فصل دوم سال ۲۰۱۷ شد.

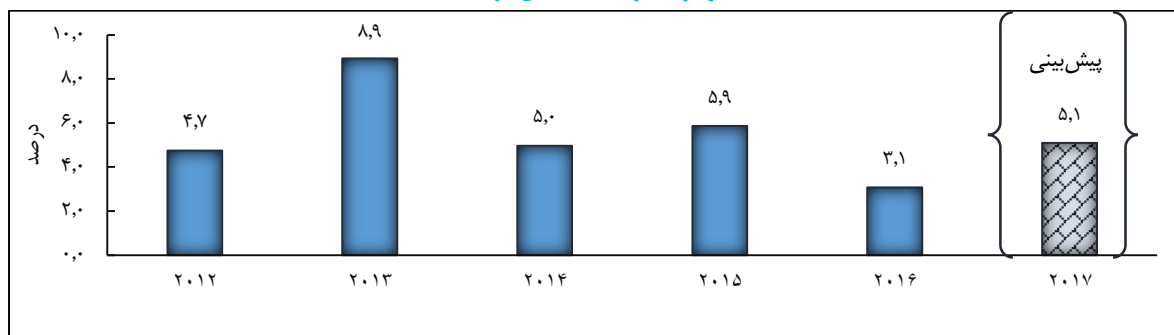
- در سال ۲۰۱۶، تنش‌های به وجود آمده میان ترکیه و روسیه و بعد از آن میان ترکیه و اتحادیه اروپا موجب کاهش شدید تعداد توریست‌ها به این کشور شد. این موضوع سبب کاهش قابل توجه درآمدهای حاصل از صنعت توریسم و همچنین افزایش نرخ بیکاری بخصوص در شهرهای بزرگ توریستی این کشور از جمله استانبول و ازمیر شد. در این سال، نرخ بیکاری ترکیه روند افزایشی داشت بطوریکه از ۱۰,۱ درصد در فصل اول سال به ۱۱,۹ درصد در فصل چهارم رسید. اما روند نرخ بیکاری در فصل اول و دوم سال ۲۰۱۷ به ترتیب برابر با ۱۱,۸ و ۱۰,۳ درصد بود. در واقع، آرامش نسبی به وجود آمده در فضای سیاسی ترکیه موجب کاهش نرخ بیکاری در شش ماهه نخست سال ۲۰۱۷ شد.
- عملکرد مطلوب اقتصاد ترکیه در نیمه اول سال ۲۰۱۷ موجب شد تا صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی رشد اقتصادی این کشور در سال ۲۰۱۷ را از ۲,۵ درصد به ۵,۱ درصد افزایش دهد. انتظار می‌رود که بر خلاف سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶، تقاضای خارجی مهم‌ترین نیروی پیشران اقتصاد این کشور در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ باشد. پیش‌بینی می‌شود روند تدریجی افزایش لیر در برابر دلار همچنان ادامه داشته باشد که عامل مهمی برای کاهش انتظارات تورمی در ترکیه و در نتیجه کاهش نرخ تورم است. بانک مرکزی ترکیه نرخ تورم هدف را در سال ۲۰۱۷، معادل ۸,۷ درصد تعیین کرده و پیش‌بینی کرده است که نرخ تورم در سال ۲۰۱۸ به ۶,۴ درصد برسد.

۱- تحولات اقتصادی ترکیه در یک نگاه

اقتصاد ترکیه در سال ۲۰۱۶، شرایط سختی را پشت سر گذاشت. بعد از انتخابات نوامبر سال ۲۰۱۵، پیش‌بینی می‌شد که در سال ۲۰۱۶ اصلاحات ساختاری گسترده‌ای در اقتصاد این کشور صورت بگیرد، اما ترکیه درگیر بی‌ثباتی‌های سیاسی از جمله استعفای دولت، تلاش برای کودتای نظامی و پیشنهاد اصلاح قانون اساسی در داخل شد. همچنین افزایش حملات تروریستی و آغاز عملیات نظامی در مرزهای سوریه، اصلاحات اقتصادی را کاملاً به سایه برد.

نمودار ۱- رشد اقتصادی ترکیه

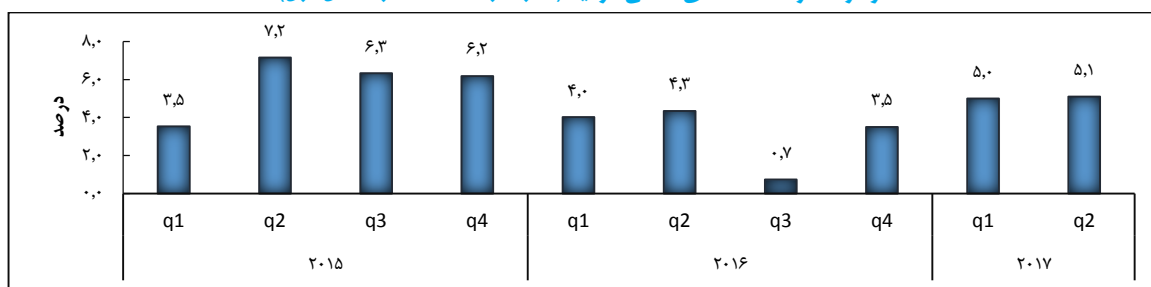

منبع: اداره آمار ترکیه^۱ و صندوق بین‌المللی پول

با وجود تمام مشکلات، اقتصاد ترکیه در نیمه اول سال ۲۰۱۶، عملکرد مطلوبی داشت و توانست رشد اقتصادی بیش از ۴ درصدی را نسبت به مدت مشابه سال قبل تجربه کند. اما در فصل سوم سال ۲۰۱۶، رشد اقتصادی این کشور به شدت کاهش یافت و به ۰٫۷ درصد رسید. در این فصل، تلاش نافرجام افسران نظامی ترکیه برای کودتا علیه دولت از اصلی‌ترین دلایل کاهش رشد اقتصادی ترکیه بود. در فصل آخر سال ۲۰۱۶، اقتصاد ترکیه توانست شوک ناشی از بی‌ثباتی‌های سیاسی را تا حدودی از سر بگذراند و به رشد ۳٫۵ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل برسد.

عملکرد اقتصادی ترکیه در نیمه نخست سال ۲۰۱۷ بهتر از پیش‌بینی‌ها بود. رشد اقتصادی این کشور به ترتیب در فصل اول و دوم سال ۲۰۱۷ برابر با ۵ درصد و ۵٫۱ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل بود. بهبود اقتصادی حوزه اروپا به همراه ارزش پایین لیر در برابر دلار موجب شد تا صادرات افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته باشد و از مهم‌ترین عوامل افزایش رشد اقتصادی ترکیه باشد.

نمودار ۲- رشد اقتصادی فصلی ترکیه (نسبت به مدت مشابه سال قبل)

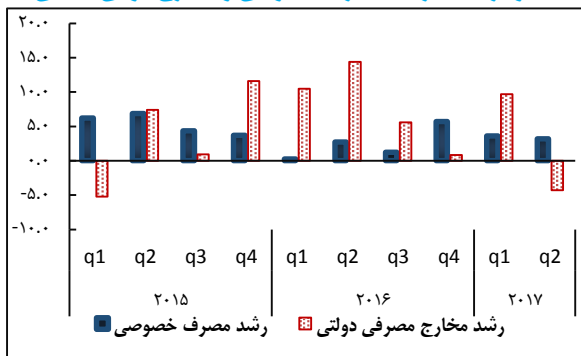
منبع: اداره آمار ترکیه

^۱Turkey Statistical Institute

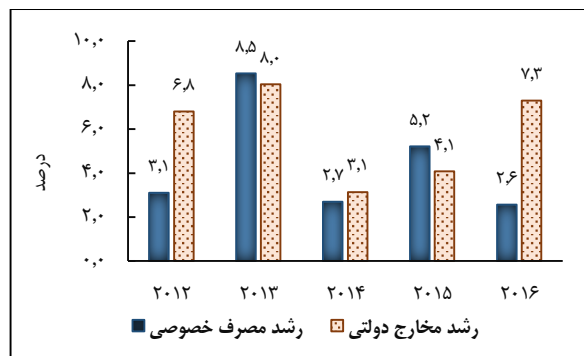
در سال ۲۰۱۶، رشد مخارج مصرفی خصوصی نسبت به سال ۲۰۱۵ کاهش یافت. روند افزایشی نرخ بیکاری و در واقع کاهش درآمد مصرف‌کنندگان یکی از مهم‌ترین دلایل کاهش رشد مصرف در این سال بود. رشد مصرف خصوصی در سال ۲۰۱۶ برابر با ۲٫۶ درصد بود، در حالی که این رقم در سال ۲۰۱۵ برابر با ۵٫۲ درصد بوده است. از سوی دیگر، رشد مخارج دولتی در سال ۲۰۱۶ افزایش یافت و از ۴٫۱ درصد در سال ۲۰۱۵ به ۷٫۳ درصد در سال ۲۰۱۶ رسید. به طور کلی، مخارج مصرفی دولت، پیشران رشد اقتصادی ترکیه در سال ۲۰۱۶ بود.

در مقابل، رشد مخارج مصرفی خصوصی در فصل اول و دوم سال ۲۰۱۷ روندی پایدار و با ثبات داشت و به ترتیب رشد‌های ۳٫۶ درصد و ۳٫۲ درصدی را نسبت به مدت مشابه سال قبل تجربه کرد. کاهش قابل ملاحظه نرخ بیکاری از ابتدای سال ۲۰۱۷ و همچنین کاهش نرخ تورم موجب بهبود روند مخارج مصرفی در نیمه نخست سال ۲۰۱۷ شد.

نمودار ۳-۲: رشد مصرف خصوصی و مخارج دولتی (فصلی)

نمودار ۳-۱: رشد مصرف خصوصی و مخارج دولتی (سالانه)

منبع: اداره آمار ترکیه

* رشد فصلی نسبت به مدت مشابه سال قبل است.

در سال ۲۰۱۶، رشد صادرات ترکیه کاهش قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرد، به طوری که رشد صادرات کالا و خدمات این کشور از ۴٫۲ درصد در سال ۲۰۱۵ به منفی ۲ درصد در سال ۲۰۱۶ رسید. گرچه سهم صادرات از رشد اقتصادی ترکیه در سال‌های اخیر کاهش یافته بود، اما در پی بی‌ثباتی‌های سیاسی بخصوص تلاش برای کودتا و حملات تروریستی، میزان صادرات این کشور کاهش بی‌سابقه‌ای را در فصل‌های دوم و سوم سال ۲۰۱۶ تجربه کرد. به طوری که صادرات این کشور در فصل‌های دوم و سوم، به ترتیب ۱٫۹ و ۹٫۳ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش یافت. کاهش تعداد گردشگران خارجی، اثر قابل ملاحظه‌ای در رشد منفی صادرات کالا و خدمات داشته است. همچنین در این سال، رشد سرمایه‌گذاری نیز تحت تأثیر عدم قطعیت موجود در فضای کسب و کار کاهش قابل ملاحظه‌ای داشت و از ۹٫۲ درصد در سال ۲۰۱۵ به ۳ درصد در سال ۲۰۱۶ رسید.

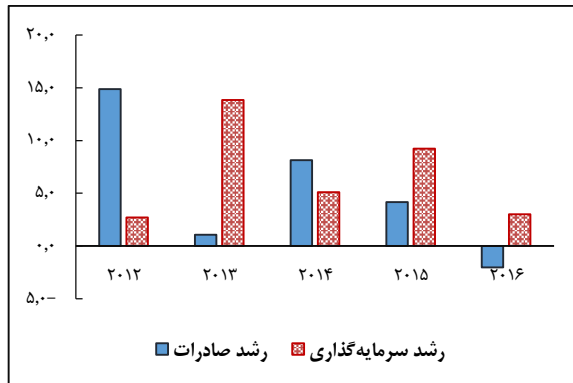
در مقابل، در نیمه اول سال ۲۰۱۷، رشد صادرات افزایش چشم‌گیری داشت و در واقع اصلی‌ترین عامل افزایش رشد اقتصادی ترکیه در شش ماهه نخست سال بود. رشد صادرات در فصل اول و دوم سال میلادی جاری به ترتیب برابر با ۱۰٫۹ و ۱۰٫۶ درصد نسبت به مدت مشابه سال گذشته بود. سقوط ارزش لیر در برابر دلار که از نیمه دوم سال ۲۰۱۶ بعد از کودتای ناموفق ارتش در این کشور آغاز شده و تا پایان سال ادامه داشت، از مهم‌ترین عوامل افزایش صادرات ترکیه در نیمه نخست سال ۲۰۱۷ بود. در کنار آن، عملکرد مطلوب اقتصاد کشورهای حوزه اروپا، که بیشترین سهم را از صادرات ترکیه دارند، عاملی مثبت در جهت افزایش صادرات در نیمه نخست سال ۲۰۱۷ بود.

نمودار ۵ - رشد صادرات و سرمایه‌گذاری (فصلی)

نمودار ۴- رشد صادرات و رشد سرمایه‌گذاری (سالانه)

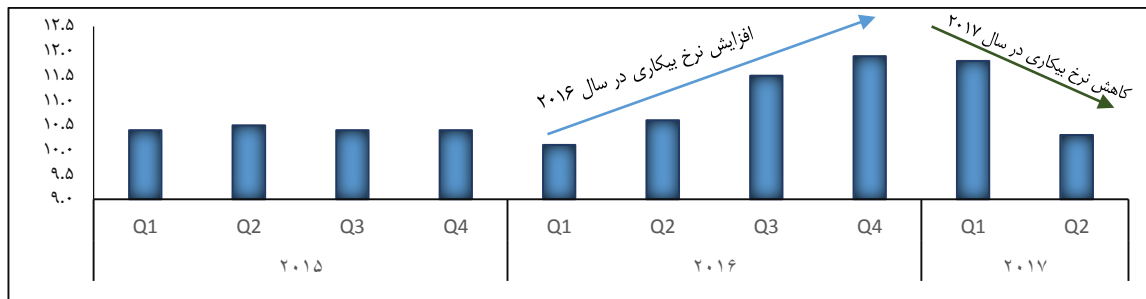
منبع: اداره آمار ترکیه

* رشد فصلی نسبت به مدت مشابه سال قبل است.

۲- بازار کار

در سال ۲۰۱۶، نرخ بیکاری ترکیه روند افزایشی داشت بطوریکه از ۱۰,۱ درصد در فصل اول سال به ۱۱,۹ درصد در فصل چهارم رسید. افزایش نرخ بیکاری در سال ۲۰۱۶ عمدتاً تحت تأثیر بی‌ثباتی‌های سیاسی از جمله تلاش برای کودتا در فصل سوم بود. علاوه بر این، تأثیر کاهش تعداد گردشگران خارجی در افزایش نرخ بیکاری این کشور قابل توجه بوده است. اما روند نرخ بیکاری در فصل اول و دوم سال ۲۰۱۷ به ترتیب برابر با ۱۱,۸ و ۱۰,۳ درصد بود. در واقع آرامش نسبی به وجود آمده در فضای سیاسی ترکیه موجب کاهش نرخ بیکاری در شش ماهه نخست سال ۲۰۱۷ شد.

نمودار ۶- نرخ بیکاری فصلی در ترکیه (تعدیل شده)

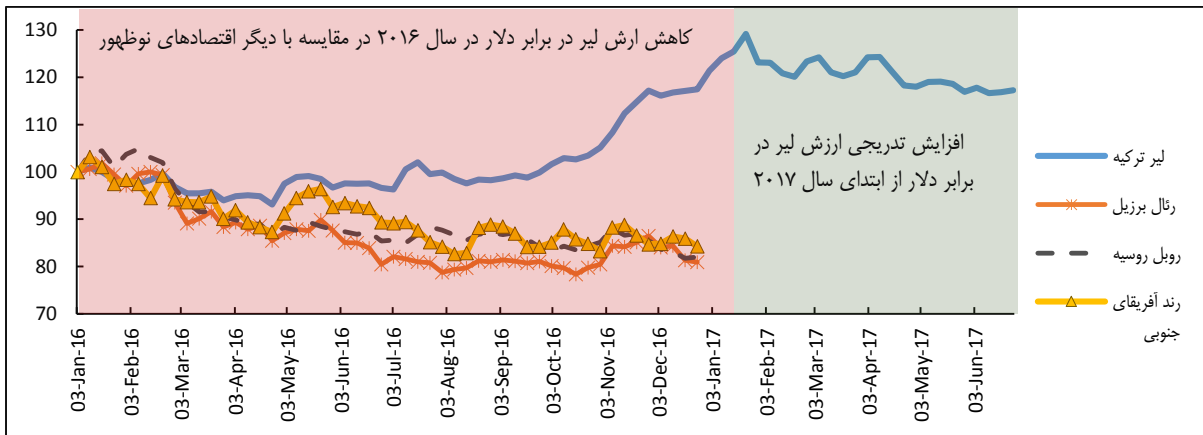
منبع: tradingeconomics.com

۳- کاهش ارزش لیر

در سال ۲۰۱۶، نرخ برابری دلار به لیر با افزایش قابل ملاحظه‌ای مواجه شد. به طور کلی پیش‌بینی می‌شد که در سال ۲۰۱۶، ارزش لیر ترکیه به دلیل خروج سرمایه ناشی از بهبود وضعیت اقتصاد جهانی و انتظار افزایش نرخ بهره آمریکا کاهش یابد، اما وقوع کودتای نظامی در ماه ژوئیه و بعد از آن، چندین حمله تروریستی پی‌درپی، سرعت خروج سرمایه را افزایش داد که این امر کاهش چشم‌گیر ارزش لیر را در پی داشت. در واقع، در میان پول‌های ملی دیگر اقتصادهای نوظهور، لیر ترکیه بیشترین کاهش ارزش را در سال ۲۰۱۶ ثبت کرده است.

از آغاز سال ۲۰۱۷، ارزش لیر در برابر دلار به طور تدریجی افزایش یافت که بخشی از آن به دلیل تضعیف دلار و بخشی به دلیل بهبود وضعیت سیاسی و اقتصادی ترکیه بود. پیش‌بینی می‌شود که روند افزایش تدریجی ارزش لیر در برابر دلار همچنان ادامه یابد. ثبات نسبی لیر می‌تواند یکی از مهم‌ترین عوامل کاهش فشار تورمی در اقتصاد ترکیه باشد، چنانچه نرخ تورم در سه ماهه دوم سال ۲۰۱۷ شروع به کاهش کرد که بخشی از آن به دلیل تقویت لیر و بخشی دیگر به دلیل اعمال سیاست پولی انقباضی توسط دولت این کشور بود.

نمودار ۷- ارزش یک دلار بر حسب پول ملی اقتصادهای نوظهور (ژانویه ۲۰۱۶=۱۰۰)

منبع: Investing.com

۴- ضعف صنعت توریسم

تنش‌های به وجود آمده میان ترکیه و روسیه در اواخر سال ۲۰۱۵ و همچنین کاهش تعداد توریست‌های اروپایی به دلیل افزایش حملات تروریستی، سالی زیان آور را برای صنعت توریسم ترکیه رقم زد. تعداد خارجیانی که در ۱۰ ماهه اول سال ۲۰۱۶ به ترکیه سفر کردند، ۳۱ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش یافت. زیان اقتصادی ترکیه از محل کاهش تعداد گردشگران خارجی در سال ۲۰۱۶، ۱۰ میلیارد دلار تخمین زده شده است.

در مقابل، در شش ماهه نخست سال ۲۰۱۷، صنعت توریسم ترکیه بهبود یافت. تعداد خارجیانی که در دو فصل ابتدایی سال ۲۰۱۷ به ترکیه سفر کردند ۶٫۵ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش یافته است. علاوه بر این، رشد درآمدهای حاصل از صنعت توریسم بعد از دو سال رشد منفی، در فصل دوم سال ۲۰۱۷ مثبت شد. در این مدت، کشورهای آلمان، ایران و عربستان سعودی بیشترین تعداد بازدیدکنندگان خارجی از ترکیه را تشکیل دادند.

۵- تأمین مالی و افزایش بدهی‌های خارجی ترکیه

اصلاحاتی که در سال‌های ابتدایی دهه ۲۰۰۰ و در رابطه با انضباط بودجه دولت به همراه اصلاحات سیستم بانکی در ترکیه صورت گرفت، موجب رشد عظیم اعتبارات در اقتصاد ترکیه شد. در این میان، بعد از بحران مالی جهانی در سال ۲۰۰۸، ورود سرمایه به اقتصاد ترکیه راحت‌تر و ارزان‌تر شد که افزایش سریع‌تر رشد اعتبارات را در پی داشت، به طوری که در ادامه این روند، نسبت وام به سپرده در سال ۲۰۱۶ به ۱۲۰ درصد رسید. علاوه بر این، بعد از بحران مالی ۲۰۰۸، شرکت‌های ترکیه‌ای اجازه یافتند تا از طریق استقراض از خارج به تأمین مالی بپردازند و این امر موجب شد تا بخش حقیقی اقتصاد به سرعت بزرگ شود. در حال

حاضر، بدهی خارجی ترکیه نزدیک به ۵۰ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور است که بالاترین رقم در میان اقتصادهای نوظهور می‌باشد. در حال حاضر، با توجه به حجم قابل توجه بدهی‌های خارجی، شرکت‌های ترکیه‌ای نیازمند حجم بزرگی از سرمایه خارجی برای پوشش دادن بدهی خود هستند و این نیاز مبرم به سرمایه خارجی در کنار تورم بالا، کسری حساب جاری و بی‌ثباتی‌های سیاسی در ترکیه، چشم‌انداز اقتصادی این کشور را تضعیف می‌کند.

جدول ۱ - نسبت بدهی خارجی و بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی

کشور	نسبت بدهی خارجی به GDP (درصد)	نسبت بدهی دولت به GDP (درصد)
چین	۱۲,۹	۴۳,۹
برزیل	۳۰,۶	۶۶,۲
روسیه	۳۵,۱	۱۷,۷
اندونزی	۳۵,۸	۲۷
آفریقای جنوبی	۴۳,۸	۵۰,۱
ترکیه	۵۵,۴	۳۲,۹

منبع: بانک جهانی

۶- چشم‌انداز اقتصادی

عملکرد مطلوب اقتصاد ترکیه در نیمه اول سال ۲۰۱۷ موجب شد تا صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی رشد اقتصادی این کشور در سال ۲۰۱۷ را از ۲,۵ درصد به ۵,۱ درصد افزایش دهد. این نهاد، عملکرد بهتر از انتظار اقتصاد ترکیه در حوزه تجارت خارجی را مهم‌ترین عامل افزایش پیش‌بینی نرخ رشد اقتصادی این کشور در سال ۲۰۱۷ و همچنین ۲۰۱۸ اعلام کرد. انتظار می‌رود که تقاضای خارجی همچنان مهم‌ترین نیروی پیشران اقتصاد این کشور در سال ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ باشد که افزایش مخارج مصرفی خصوصی و سرمایه‌گذاری را نیز در پی خواهد داشت. پیش‌بینی می‌شود روند تدریجی افزایش لیر در برابر دلار همچنان ادامه داشته باشد که می‌تواند عامل مهمی برای کاهش انتظارات تورمی در ترکیه و در نتیجه کاهش نرخ تورم باشد. بانک مرکزی ترکیه نرخ تورم هدف را در سال ۲۰۱۷، معادل ۸,۷ درصد تعیین کرده و پیش‌بینی کرده است که نرخ تورم در سال ۲۰۱۸ به ۶,۴ درصد برسد. با توجه به روند کاهشی نرخ تورم و همچنین تقویت چشم‌انداز اقتصاد ترکیه، این احتمال وجود دارد که بانک مرکزی ترکیه در ماه‌های آینده نرخ بهره را کاهش دهد.

با این وجود، همچنان ریسک‌هایی پیرامون اقتصاد ترکیه وجود دارد که می‌تواند عملکرد مطلوب اقتصادی این کشور را تحت تأثیر قرار دهد. عدم قطعیت موجود در جغرافیای سیاسی ترکیه مهم‌ترین عاملی است که می‌تواند رشد اقتصادی این کشور را محدود کند. از یک سو بحران سوریه و پناهجویان این کشور و از سوی دیگر مناقشه بر سر استقلال اقلیم کردستان عراق و دولت مرکزی بغداد می‌تواند ناآرامی و بی‌ثباتی را بار دیگر به مرزهای این کشور بازگرداند. علاوه بر این، افزایش نرخ بیکاری جوانان در این کشور زنگ خطری برای اقتصاد است. نرخ بیکاری جوانان در اوایل سال ۲۰۱۷ به ۲۴ درصد رسید. با توجه به جمعیت جوان ترکیه، کنترل نرخ بیکاری جوانان از مهم‌ترین چالش‌های اقتصاد این کشور در سال‌های آینده می‌باشد. با توجه به این چالش‌ها، سازمان همکاری‌ها و توسعه اقتصادی (OECD) رشد اقتصادی ترکیه در سال ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ را به ترتیب ۳,۴ درصد و ۳,۵ درصد پیش‌بینی کرده است.

در مقابل، اگر اصلاحات ساختاری اقتصادی با سرعت بیشتری پیگیری شود و همچنین مذاکرات عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا با پیشرفت بهتری همراه باشد، نه تنها رشد اقتصادی ترکیه را در سال ۲۰۱۷ افزایش خواهد داد، بلکه اثر مثبت قابل توجهی بر رشد اقتصادی بلندمدت این کشور خواهد داشت.

منابع:

- " *The Economy in Turkey in ۲۰۱۷*", ۲۸ February, Turkish Industry and Business Association Company(TUSIAD)
- Turkey Statistical Institute
- "*Turkish GDP Growth Holds Steady in Q ۲*", ۱۱ September, Wells Fargo